

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
БІБЛІОТЕКА

**«БІБЛІОТЕКА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
(до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)»**

**Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної
конференції**

**17 листопада 2022 року
м. Одеса**

Одеса – 2023

УДК 021:027.7(477.74)(043.2)

Упорядники: кандидат мистецтвознавства, директор бібліотеки О. П. Спаськова, зав. відділом бібліотеки І. В. Панченко, бібліограф 2-ї категорії О. А. Максим.

**Схвалено рішенням вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(Протокол № 5 від 24.11.2022р.)**

Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листопада 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спаськова, І. В. Панченко, О. А. Максим. – Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. – 175 с.

Автори тез несуть особисту відповідальність за достовірність поданих матеріалів та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб.

Олена Павлівна Спасскова,
кандидат мистецтвознавства, директор бібліотеки
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

ШЛЯХ ДОВЖИНОЮ В 100 РОКІВ: ВІД КНИГОЗБІРНИ ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ОСВІТИ ДО СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

***Ключові слова:** бібліотека Університету Ушинського, фонди бібліотеки, комплектування фондів, приватні колекції, відновлення фондів.*

Історія бібліотеки Університету Ушинського нерозривно пов'язана з розвитком та становленням педагогічної освіти півдня України. Це історія досягнень людей щиро відданих своїй справі, а саме підготовці майбутніх педагогів, сприянню науковим відкриттям, вихованню і підтримці творчої молоді.

Бібліотека розпочала свою діяльність восени 1922 року як книгозбірня Інституту Народної Освіти. Сам Інститут був заснований у серпні 1920 року. У зв'язку з загальною реформою вищих навчальних закладів України він був створений на базі Учительського інституту, Одеських вищих жіночих курсів, Фребелівського інституту та Новоросійського університету [4, с. 35].

Адміністративна та основна навчальна частина ІНО знаходилась у будинку колишньої 2-ї чоловічої гімназії по вул. Старопортофранківській, 26. Приміщення для бібліотеки виділили у цій же будівлі. Книгозбірня знаходилась на першому поверсі у правому крилі, де існував окремий вхід з вулиці.

Нажаль, дані про комплектування фонду бібліотеки ІНО та його кількість не збереглися. Можемо лише припускати, що до книгозбірні було частково передано літературу з тих навчальних закладів, які були об'єднані в новий інститут. Цей висновок ґрунтується на інформації з печаток у книгах фонду цінної та рідкісної літератури.

Майже 10 років ІНО був одним з основних вищих навчальних закладів України, який забезпечував країну кваліфікованими педагогами та вихователями. Інститут відіграв значну роль у ліквідації безграмотності на півдні країни, а бібліотека стала важливим джерелом інформації, головним завданням якого було забезпечення науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб студентів та викладачів ІНО.

Але час минув і вимоги до вищих навчальних закладів у державі суттєво змінилися. У серпні 1930 року Одеський ІНО було розформовано. На його базі було створено три ВНЗ: Фізико-хіміко-математичний інститут, Інститут професійної освіти та Інститут соціального виховання [3]. Завданням першого стала підготовка кадрів для вищої школи, а два інших зберегли своє попереднє призначення – забезпечення робфаків, шкіл, шкіл-інтернатів та дитсадків вчителями та вихователями.

У фонді бібліотеки досить часто зустрічаються підручники та книги з печатками всіх цих навчальних закладів. Тобто ми можемо сказати, що бібліотека продовжувала працювати на всі зазначені вище навчальні заклади, незважаючи на те, що офіційно вони були різними установами. Ці структурні утворення проіснували три роки. 10 липня 1933 року було прийнято рішення об'єднати їх у єдиний вищий навчальний заклад – Одеський державний педагогічний інститут [4, с. 46]. На той час ОДПІ складався з фізико-математичного, філологічного, історичного і хіміко-біологічного факультетів. Наповнення фонду бібліотеки велося згідно потребам факультетів. До 1941 року фонд бібліотеки нараховував близько 230 тис. примірників.

З початком вторгнення німецько-фашистських військ та їх румунських союзників постало питання евакуації ОДПІ. «У кінці червня 1941 року заступник ректора дав розпорядження відібрати 5-6 тис. книг для можливої евакуації інститута. Нами були відсортовані найцінніші та рідкісні підручники з історії, літературознавства, мовознавства, фізики, математики та географії» [1].

Першим етапом евакуації було місто Бердянськ, а згодом місто Майкоп (Росія), в якому інститут працював до серпня 1942 року. Другим етапом евакуації стало переміщення інституту та бібліотеки до міста Байрам-Алі (Туркменістан). На жаль, під час евакуації у місті Сухумі (Грузія), паролав, на якому знаходились співробітники інституту, потрапив під бомбардування. Було втрачено майже весь архів, робочі документи та книжковий фонд.

Все, що привезли до Байрам-Алі – це була лише одна десята частина книжкового фонду, який вдалося врятувати з пароплава у Сухумі. За період роботи у Байрам-Алі, завдяки героїчним зусиллям співробітників нашої бібліотеки та активній допомозі співробітників бібліотек з інших міст (Ташкенту та Ашгабаду), книжковий фонд вдалося відновити. У квітні 1944 року, після визволення Одеси, почалася дорога до дому.

Майже за один рік вдалося відновити будівлю головного корпусу на вул. Старопортофранківська та поновити всю колишню структуру роботи інституту та бібліотеки [5, с. 68]. З евакуації нашими бібліотекарками було привезено близько 6 тис. книг для тих спеціальностей, що викладалися в Байрам-Алі на фізико-математичному,

філологічному, історичному та географічного факультетах. Третину зібрання бібліотеки складали книги з різних розділів математики, тому що саме фізико-математичний факультет був осередком інституту у воєнні та післявоєнні роки. Ці книги стали основою для відродження бібліотеки інституту.

Поповненню фонду в повоєнні роки дуже допомогла передача літератури з приватних бібліотек одеських учених – професорів Б. В. Варнеке і П. О. Потапова.

У 1945 р., після смерті професора Варнеке, його вдова Олена Сергіївна запропонувала інституту придбати особисту колекцію книг науковця. Загальна кількість книг із приватної колекції Б. В. Варнеке налічувала 3443 екз. Отже бібліотека отримала книги з історії культури та мистецтва, всесвітньої історії та історії України, археології, мовознавства, літературознавства та педагогіки.

Після смерті Потапова, у 1945 році, його книжкова колекція була також придбана бібліотекою інституту. Відповідно до каталогу ця колекція нараховує 545 друкованих одиниць. Вона повністю відповідає педагогічним та науковим інтересам власника, а саме – історії російської літератури, театру, проблемам слов'янського мовознавства.

У повоєнний час Одеський державний педагогічний інститут продовжив свій розвиток. У 1947 році був відкритий факультет фізичного виховання і спорту, на той час єдиний в Україні. Тому і фонд бібліотеки поповнився новими книгами, присвяченими проблемам фізичного виховання та спорту. Комплектація літературою відбувалася згідно з появою нових кафедр та нових предметів.

Трохи згодом, у 60-х роках, також було засновано декілька дуже важливих факультетів, а саме: факультет підготовки вчителів початкових класів – 1960 рік; художньо-графічний факультет – 1965 рік; музично-педагогічний – 1966 рік.

Важливим завданням стало формування колекції літератури з методики викладання фахових дисциплін на вище зазначених факультетах, бо такої літератури досі не існувало. Ця частина бібліотечного фонду формувалася за рахунок методичних посібників, що написали самі викладачі факультетів за перші п'ять років роботи [2, с. 103].

Згодом, факультет підготовки вчителів початкових класів, художньо-графічний та музично-педагогічний факультети отримали окремі приміщення. Тож було вирішено виділити галузеві відділи бібліотеки, які переїхали разом з факультетами. Це значно покращило умови зберігання книжкового фонду.

Отже бібліотека інституту стрімко розвивалася, а її фонди збільшувалися. Якщо у 1944 році, після повернення з евакуації, фонд бібліотеки становив лише 6000 книг, то вже на початок 60-х років він був збільшений до 300 тис. одиниць. Така чисельність фонду

утримувалась до 90-х років. Цього було більш ніж достатньо для забезпечення навчання студентів.

Вже у XXI ст. відбулась значуща подія у житті бібліотеки. У 2009 році відбувся переїзд у 2-х поверхову будівлю за адресою вул. Старопортофранківська, 36, де вільно розмістилися усі основні відділи: обслуговування, інформаційно-бібліографічний, комплектування та обробки документів. Підготовка і переїзд у нове приміщення, бажання зробити бібліотеку кращою, створити комфортні умови для читачів, впровадження новітніх технологій – згуртувало колектив і стало запорукою успіху бібліотеки.

Отже, за 100 років свого існування бібліотека пройшла довгий та складний шлях від книгозбірні до важливого та незамінного структурного підрозділу Університету Ушинського. Основним напрямком діяльності стало її перетворення зі звичайного книгосховища на науковий, культурно-освітній та інформаційний хаб. Цей напрямок залишається найважливішим і на сучасному етапі нашої роботи.

Для забезпечення ефективної підтримки навчального, наукового і виховного процесів університету, його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг діяльність бібліотеки базується на розширенні бібліотечно-інформаційних послуг, удосконаленні традиційних і впровадженні нових форм і методів роботи.

Література

1. Бібліотека Університету Ушинського в часи Другої світової війни. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/index.php/home/podiji/885-biblioteka-universitetu-ushinskogo-v-chasi-drugoji-svitovoji-vijni>
2. Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Одеська область / за ред.: В. Г. Кремень, О. Я. Чебикін. Київ : Знання України, 2012. 319 с.
3. Історія Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. XIX–XXI століття. URL : <https://pdpu.edu.ua/istoriia>
4. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. 1817-2007 : іст. поступ, сучасність, майбутнє / за ред.: О. Я. Чебикін, І. А. Болдирєв, А. О. Добролюбський та ін. Одеса : Фаворит, 2007. 240 с.
5. Это было недавно, это было давно... : ЮГПУ им. К. Д. Ушинского в воспоминаниях / сост. И. А. Болдырев. Одесса : Друк, 2006. 184 с.